

Slujitorii Teatrului Național au astăzi deosebita și îndreptățita mândrie de a infirma încă o dată ideea după care succesul de public este o condiție ce trebuie examinată, de către un teatru, separat de conținutul și expresia artistică autentică. Astăzi, spectacolele de mare amploare ai căror eroi sînt, pe scena Naționalului, Danton, Tudor, Mihai, ea și acei eroi exemplari pe care îi reprezintă comuniștii, se bucură

de o mare popularitate. Majoritatea spectatorilor noștri o constituie spectatoriile acestor piese. Este pentru întreg colectivul Teatrului Național un îndemn, dar și o datorie, să ducă mai departe această activitate, să o situeze pe trepte calitativ superioare pentru sfera realizărilor primei noastre scene, să se contopească cit mai deplin cu misiunea ei cetățenească și artistică.

DINU C. GIURESCU

De la document la actul artistic

Istoria, s-a spus de-atîtea ori, este o componentă a vieții fiecărei colectivități, a fiecărei națiuni, a fiecărui om în parte. Pentru că ea ne arată care au fost evenimentele hotărîtoare, etapele fundamentale, sensul acestor evenimente. De aceea, în mod firesc, Programul partidului începe cu cea amplă retrospectivă, cu capitole care tratează etape majore din istoria poporului nostru și arată înțelesul fiecăreia dintre ele. Dealtfel, trebuie să spunem că istoria ne slujește pe noi foarte bine. Ne slujește, pentru că, de două mii și cinci sute de ani, de la prima atestare scrisă despre înaintașii noștri geto-daci, nu am pornit să luăm pămîntul altuia, nu am dus o politică de expansiune, de cotopire. Telul atitor generații a fost să trăiască în liniște, în pace, să sporească pe planul civilizației materiale, să creeze în artă, în cultură, în general.

Așa fiind, n-avem nevoie să forțăm documentele, n-avem nevoie să le trunchiem, să le tăiem, ca să dăm o bază documentară, istorică, anumitor năzuințe actuale ale noastre.

Ceea ce facem astăzi se leagă în mod firesc de marile năzuințe, de marile lupte pentru libertate și pentru păstrarea identității naționale, purtate de înaintași — părinții, bunicii, străbunicii noștri.

Cu atît mai binevenită este inițiativa pe care Comitetul de cultură și educație socialistă al Municipiului București, în colaborare cu conducerile teatrelor, a luat-o, de a inaugura această săptămînă a teatrului istoric.

S-a vorbit aici de o tradiție a teatrului istoric. Dați-mi voie să reamintesc o informație mai veche. Sîntem acum patru sute și patru zeci de ani. Mai exact, în 1530 și anii următori, Petru Rareș se află în luptă cu magnații Poloniei. Un observator străin raportează din Moldova că în capitală, la Suceava, și în alte și alte localități au loc mici reprezentații, un fel de jocuri de teatru, pe scenă deschisă; în fața auditoriului, oamenii

de pe scenă înfățișează pe magnații poloni și pe regele țării vecine; ei discută despre situația din Moldova, iar anumiți luptători din Polonia refuză să meargă împotriva Moldovei. Este o mărturie prețioasă, deși foarte laconică, este adevărat; ne arată că voievodul a gîndit ca și prin intermediul teatrului — poate cea mai veche mărturie de teatru politic angajat pe care o avem din trecutul nostru — să concentreze, să activeze opinia publică, să-i atragă atenția asupra gravității conflictului, din momentul acela, cu vecinul său de la Nord.

Dealtfel, această activizare a opiniei publice, în legătură cu țeluri majore urmărite de înaintașii noștri, se poate regăsi și în alte manifestări. Un atare apel la conștiința publică este și imaginea asediului Constantinopolului. Mulți am fost la citoriile din Nordul Moldovei. Acolo, la intrare, este o scenă centrală în care se arată asediul Constantinopolului, orașul împăraților, cea dintîi cetate, cel mai strălucit oraș al Europei atîtea secole, și care este asediat de „necredincioși”. Printre asediatori se află și dușmanii de atunci ai Moldovei. Tot opiniei publice i se adresează și cunoscuta scenă a Judecății de apoi, cînd se arată atît de sugestiv, în imagine, sotelul și miilor de oameni care veneau la citorie, că printre cei care vor fi osîndiți la pedeapsa veșnică, potrivit concepției

timpului, se află și invadatorii Moldovei, adică cei ce doresc să subjuge țara.

Sînt și alte mărturii. Ce altceva decît aceeași concentrare și însumare a energiilor unei națiuni găsim în cavalcada sfinților militari pe care Ștefan cel Mare pune să-i picteze la Pătrăuți, tocmai ca să atragă atenția asupra efortului militar maxim pe care Moldova îl făcea pentru apărarea independenței sale.

Așa încît, tradiția teatrului istoric este veche la noi; cu atît mai firească, cu cît nu avem nevoie să forțăm documentele pentru ca să slujim interesele superioare ale țării.

Ce poate să facă istoricul pentru teatrul istoric? Fiindcă trecutul nostru și sensurile lui majore se dezvăluie nu numai prin cartea de istorie. Aceleași înțelegeri ale trecutului sînt dezvăluite și prin nuvelă, prin roman sau prin teatru. Esențial este ca atari sensuri să fie transmise prin modalitățile proprii fiecăruia din genurile enumerate. Și atunci, istoricul poate să slujească autorilor, dramaturgilor, pe diferite căi. În primul rînd, prin bibliografie, adică să indice izvoare și surse; să fie de ajutor nu numai printr-o simplă listă de titluri, dar să arate, eventual, și o anume ordine de preferință, care să dezvăluie treptat dimensiunile unei personalități sau ale unei etape. Deopotrivă, poate fi util înfățișînd creatorului, omului de litere, anumite concluzii proprii în legătură cu tema cercetată. Și, în legătură cu aceasta, să ofere anumite documente-cheie, acelea care dau tensiune emoțională și care pot sluji autorului unei piese de teatru, ca să îndrepte acțiunea dramatică, dialogul, asupra acestor momente, asupra acestor mărturii, în așa fel încît să dezvăluie înțeleșurile principale ale etapei sau ale personajului. Reluăm, astfel, cîteva exemple. Sîntem în anul 1461. Vlad Tepeș se bate cu Mohamed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului. O țară mică, care pe vremea aceea nu putea să aibă mai mult de jumătate de milion de locuitori, este amenințată de cea mai mare putere a sud-estului Europei, de una dintre cele mai mari puteri ale Europei, de un imperiu aflat în plină expansiune. În acel moment, luptele izbucnesc pe toată linia Dunării. Vlad Tepeș, cu armata țării, începe bătălia. Malul drept și cel stîng al Dunării sînt prădate, turcii sînt atacați pretutîndeni și, în momentul acela, domnitorul scrie rigăi Matei Corvin, la Buda, și îl întreabă care sînt gîndurile Măriei Sale, ce intenții are, să știe dacă va avea vreun sprijin sau dacă va lupta singur. Și scrisoarea dezvăluie amplitudinea de gîndire și curajul voievodului: „Pentru că nici o clipă nu vrem să lăsăm în drum ce-am început, ci să ducem lucrul pînă la capăt“. Dacă va avea „biruință împotriva păgînilor... va fi cea mai mare cinste și folos și ajutor sufletesc pentru Măria Ta... și pentru toată creștinătatea cea adevărată“

„(adică, pentru toate statele din sud-est); „deoarece — continuă Vlad Tepeș — nu vom să fugim dinaintea sălbăticeii lor, ci să avem, în orice chip, luptă cu ei. Iar dacă va ajunge, ferească Dumnezeu, la un sfîrșit rău, și va pieri această țărișoară a noastră, nici Măria-Ta nu vei avea folos și înlesnire de așa ceva, pentru că va fi spre paguba creștinătății întregi“. Domnitorul era foarte conștient că transformă întreaga țară în teatru de război și atrăgea luarea aminte că o Țară Românească independentă este de reală însemnătate și pentru statele vecine.

Sau Petru Rareș, amintit înainte. În a doua sa domnie, este obligat să recunoască dominația Porții. Plecase din Moldova în 1538, în condiții dramatice. Se întoarce în Moldova în 1541, dar trebuie să-și lase, între altele, la Istanbul, chezaș, pe unul din fiii săi, pe Iliăș. Domnitorul întîlnește soli ai Poloniei. Și spune solilor: „Acum, însă, nu pot face altfel. Știu bine că a trebuit să-i trimit (Sultanului) pe fiul meu și... cînd fiul meu a fost dus peste Dunăre, din acea zi îl socot mort. Totuși eu păstrez această hotărîre și părere nestrămutată ca să țin cu creștinii, pînă la pieirea capului meu“ — cuvinte ce arată drama și a părintelui și a omului de stat, care, cu toate forțele ce i se ridică împotrivă, își păstrează aceleași convingerile sale politice.

Un al treilea exemplu — din viața lui Mihai Viteazul. Se pune întrebarea, la care putem să răspundem numai prin deducție: cum e posibil ca această personalitate de excepție, acest om care a trasat un program politic pentru următorii 300 de ani, un țel fundamental al istoriei noastre — statul național unitar —, cum e posibil ca voievodul să nu fi prevăzut ipoteza asasinatului? Era cu armata lui (e adevărat, o armată de mercenari), dar nu s-a gîndit nici un moment că poate să fie asasinat de către propriii săi aliați. Lucrul s-a întîmplat, totuși, și explicația o putem propune astfel: Mihai Viteazul avea un tratat cu imperiul și va fi gîndit că este imposibil ca propriii săi aliați, cu care avea un tratat, cu care luptase alături, tocmai ei să pună la cale, pînă la urmă, înlăturarea, uciderea sa. Și a plătit cu viața această încredere.

Iată, stimat auditoriu, cum istoricul poate fi de folos dramaturgului: să-i pună la dispoziție documentele, să-i atragă atenția. Și sînt convins că dramaturgii noștri, cu talentul, cu stăruința și cu priceperea care-i caracterizează, vor ști să dea, pentru noi, contemporanii, acele piese istorice care să dezvăluie sensurile majore ale trecutului și care, în același timp, să ne ajute să ne însumăm forțele. Și să cîștigăm bătălia contra cronometru pe care o ducem în prezent, ca să ne înscriem între statele cu un înalt nivel de civilizație.

— eșind de la o denie, în copilăria mea și într-o primăvară bolnavă, care treceuse cu o bidinea muiată în singe peste vârful fire ale cireșilor și ale cașilor, demult, au trecut de-atunci decenii la rând, ieșind de la o denie, în ridicat ochii și am privit, pentru prima dată, la lumina de ceară a luminărilor rămase crîmpeie, brîul de var al ctitoriei căpitanului Viorel Urșianu, haiduc la drumurile Hurezului și ale Oltețului și, în loc de sfinți, la care mătușile se închinau cu aceeași credință nestinsă, pe zăpada peretelui, sub streășina de șindrilă veche, treceau în galop, cu Urșianu în frunte,

DINU SĂRARU

Istoria, viața de toate zilele și teatrul istoric

Pătru și Stan și Gligorie și Popa Manasescu și Dumitru de la Cerna și Matei al Leurzelei și Pătru cel scurt, toți cu antireie gorjenești, cu găitane negre și căciulile negre și caii negri, cu zăbala în spume, și coadele încovrigate și hășurile cu ținte, și ei cu cizme scurte în scări, numai Urșianu pe cal alb și cu căciula brumărie, și antireu alb, tivit cu blană neagră, de miel. Vîrșiră pintenii în coastele cailor și îi plesneau peste coapse cu nuiile scurte de singer și caii sforăiau și pe nările lor ieșeau caiere de foc și piciorul lor drept, la toți, stătea să sară peste o prăpastie care putea fi și timpul, prin care goneau ei, cu haiducii călări. Și cum ocoleam noi ctitoria căpitanului Viorel Urșianu cu luminările sfîrșind în podurile palmelor ascunse de vîntul subțire pe care se legăna boarea de ghiocci și de floarea paștelui, dinaintea noastră și a haiducilor ieșeau zugrăvite subțire, pe peretele alb, vestele acestora cu copiii de mînă, ca domnițele cu coconii domnești ai lui Brîncoveanu la Hurezi, Stana, și Pătra, și Veronica, și Ruxandra și, mai la urmă, maica lui, a Urșianului, fără nume, fiindcă, dacă ați observat, în legendele noastre maicele n-au nume, ele sînt măicuța bătrînă și atît.

— Așa, zicea Dumitru lui Dincă, arătîndu-l pe Urșianu, trecea noaptea, călare, Oltețul, și se lăsa la Alimpești, și cînd se întorcea către ziuă, nu cîntau bine cocoșii a doua oară, dădea din pistoale și adăpa calul aici la picioarele temeliei ăsteia unde a plătit de s-a zugrăvit el cu ai lui și cu muierile lor, n-a mai făcut nimini ca el.

— Îl știi ?, întreba cite cineva văzîndu-l bătrîn pe Dumitru lui Dincă.

— Nu, zicea acesta, însă mi-a spus taica, și el a trăit mai mult decît mine. Pe aici trecea, adăuga el, și arăta aieva pe unde trecea Urșianu cu haiducii lui, pe aici și la colțul rîpilor dădeau ei din pistoale ca să se cunoască, la colțul rîpilor, unde era țepa lui Vlad Țepeș, la drumul de care și de negustori.

— Ai apucat-o ?, întreba cite cineva, văzîndu-l bătrîn.

— Nu, zicea el, însă taica-al' taichii a trăit cel mai mult și i-a povestit taichii. Aici era țepa și aici îi trăgea Țepeș pe turci și pe hoți și zice că striga turcii în limba lor și se ruga și se blestema că au venit ei, streini, în țara noastră, aici, la rîpi, ca să jefuiască.

— Și se auzea ?, întreba cite cineva, văzîndu-l pe Dumitru lui Dincă, bătrîn.

— Se auzea, confirma acesta pe gînduri, se auzea, fiindcă țepa era pusă bine, la răsruce, se vedea de departe și se auzea vaietele de departe, se auzea pînă la Du-năre.

— Pe aici a trecut și Tudor Vladimirescu, adăuga cineva, trecea călare cu ai lui, se ducea la Rîmnicu Vilcea, zicea el, se ducea el înaintea cu comănacul negru pe cap, se grăbea la Rîmnicu Vilcea, și toți se gîndeau, atunci, la Rîmnicu Vilcea, unde se duceau și ei cu proceșe și li se părea firesc că la Rîmnicu Vilcea se ducea și Tudor călare.

— Venea dinspre Scoarța, observa iar cineva, și întărea, dinspre Scoarța, unde am fost noi, Dumitre, cînd am venit din război, cu carul după porumb.

Și noi toți îl vedeam pe Tudor Vladimirescu venind călare dinspre Scoarța și tre-